

LA UNIVERSITAT, UN MARC LITERARI

Isidor Cònsul

Quan Agustí Duran i Sampere parla de la Universitat, a *Llibre de Cervera* (1972), remarca la manca d'objectivitat amb què sovint ha estat estudiada i de quina manera l'excés de passió política i de prejudici històric hi han campat a lloure fins no fa gaire. Efectivament, els treballs sobre la universitat certerina han patit un secular xarampió de maniqueisme que ha produït, en general, més debat que no pas estudi. I li han fet tanta nosa les retòriques de lloança excessiva com les formulacions de crítica a tota ultrança. Ho van afavorir les circumstàncies històriques que la crearen i el mateix origen d'una institució que va néixer amb el pecat original de ser **creada arran d'una lluita violenta, no com a penyora de pau, sinó més aviat com a tribut imposat pel vencedor**¹.

El paper que segueix no té cap voluntat de contribuir encara més al desconcert, ni d'engrossir les giragonses del debat per una banda o per l'altra. La perspectiva que m'ha estat encomanada s'orienta per verals de flaca literària, neda per la superfície dels miralls de la creació literària i només té la intenció de recaptar, resseguint-les, les imatges que la Universitat de Cervera ha escampat pels plecs de la literatura. Per tal d'acostar-m'hi amb un punt de decòrum compto amb la possibilitat de concretar el seguiment en tres camins complementaris: 1) La nòmina, que en diríem il·lustre, d'escriptors que van habitar les seves aules (Jaume Balmes, Pròsper de Bofarull, Ramon Boldú, Ramon López-Soler, Manuel de Cabanyes, Manuel Milà i Fontanals, Ferran Patxot, Joaquim Roca i Cornet, Joan Cortada, Pau Estorch i Siqués, Manuel de Bofarull, Francesc Camprodon i Fèlix Torres Amat, entre els més coneguts); 2) Les obres de ficció inspirades per la bellugadissa del món universitari, quan Cervera participava del dinamisme que suposava aixoplugar, en els millors anys de l'establiment universitari, una població flotant de fins a dues mil ànimes entre professors i estudiants. Són dues obres de teatre i una novel·la: *Los estudiants de Cervera* (1871), de Frederic Soler, "Serafí Pitarra"; *L'alegria de Cervera* (1932), de Josep M. de Sagarra, i la novel·la d'Alfons Maseras, *L'estudiant de Cervera* (1935), i 3) Les imatges que la Universitat ha projectat d'una manera puntual en la literatura catalana dels segles XVIII, XIX i XX (en l'obra de Rafael Amat, "Baró de Maldà", Josep Pla, Josep M. Espinàs, Joan Perucho, Manuel de Pedrolo i Vidal Vidal, entre altres); i en autors locals com Ramon Turull i Josep Solsona.

ALGUNES PATUMS

El primer camí solca la dotzena d'escriptors d'una certa empenta -homes de lletres, d'una manera més general- que foren alumnes de la Universitat de Cervera, el més important dels quals fou, sens dubte, el pensador vigatà Jaume Balmes (1810-1848) que hi va arribar als setze anys, hi féu estudis de Teologia i s'hi doctorà l'any 1835. Que fou el prohom intel·lectual de més volada que es passeja entre les seves pedres ho demostra el text llatí d'una placa a la façana de l'edifici, posada l'any 1910 per celebrar el centenari del naixement de Balmes i recordar l'estada del vigatà a la capital de la Segarra: *Gaudeat o nimium felix / Cervaria mater / creverat heic clarus Balmes / collega magister / heic canones didicit leges sacra / dogmata facta / clam fidei civiumque hostes / offendere miles / solivete vici natu / centenaria vota/ altera doctoris mawet / academia nostra / Cervariae, v, Kal. oct. ann. MCMX.*²

Qualsevol lector tafaner que remeni la bibliografia que ha seguit l'estada de Balmes a Cervera trobarà, en la generosa informació de F.Vila Bartrolí, *Reseña histórica, científica y literaria de la universidad de Cervera* (1923), les pinzellades d'un retrat que l'assenyalen retret, silenciós i armat amb un envejable sentit del deure i de la feina: **Esta su afición al retiro y al silencio que tanto contrastaba con sus años y con la jovialidad de sus compañeros despertó a la cuenta la emulación de estos, quienes achacando la conducta de Balmes a orgullo, altivez y arrogancia, le granjearon sinsabores y disgustos que no hicieron sino infundir en aquel noble espíritu mayores alientos para el estudio y les inspiraron una venganza depertadora de mayor trabajo**³. Josep Pla, quan el situa entre les aules cerverines el defineix com a molt distingit, malaltís, probablement tuberculós i una persona humanament de primer ordre⁴.

---

¹ Agustí Duran i Sampere, *Llibre de Cervera*. Tàrraga. Camps Calmet, 1972. Pàg. 301.

² Per a la traducció, manllevo la de Vidal Vidal a *Les rutes de ponent. II.- El País de les Pomes* (1988): *Alegra't Cervera, mare feliç/ aquí es va formar el cèlebre Balmes/ sent estudiant i després catedràtic. / Aquí va aprendre Cànon, Lleis, Teologia Sagrada i Història. / Per a combatre després obertament als enemics de la Religió i la Pàtria: / Celebreu, vigatans, el centenari del seu naixement: / Aquesta Universitat celebrarà el centenari del seu Mestre.* (Pàg. 129).

³ F. Vila Bartrolí, *Reseña histórica, científica y literaria de la Universidad de Cervera*. Barcelona, 1923 . També L'erudit local F. Razquin i Fabregat, en seguí atentament les petges en un paper d'esperit laudatori i panegíric que diu, entre altres coses, que Balmes, *Flor de la montaña catalana, abierta a la luz en ciudad levítica, bajo la guía de una madre meritísima, ninguno de sus perfumes había de evaporarse en Cervera.* (*La presencia del filósofo Jaime Balmes en la Universidad de Cervera. "Ilerda" XII. Gener-juny, 1949*)

⁴ Josep Pla, *Darrers escrits*. Volum 44 de l'*Obra Completa*. Edicions Destino. Barcelona, 1984, Pàg. 542 .

Amic de Balmes, Joaquim Roca i Cornet (1804-1973) estudià lleis a Cervera i es distingí com a periodista i autor de llibres de caràcter religiós i doctrinal, entre els quals un *Ensayo crítico de las lecturas de la época* (1847). Roca i Cornet fou també capdavanter de l' "Escola Apologètica Catalana" que, en la primera meitat del XIX, va esforçar-se a actualitzar la filosofia catòlica aconsellant-se en els apologistes francesos Ozanan i Lacordaire. En el mateix grup s'hi comptava el poeta Manuel de Cabanyes (1808-1833), fill de Vilanova i la Geltrú i una de les primeres sensibilitats romàntiques que es despertaren per aquests verals. Fou una altra de les celebritats literàries formades a Cervera, on compongué l'oda de circumstàncies *A Doña María Josefa Amalia, reina de España*. Tot i això, el gruix de la seva obra més consistent, *Preludios de mi lira* (1833), pertany al temps en què el poeta havia deixat ja la capital de la Segarra per graduar-se a Osca i llicenciar-se a Saragossa. Ramon López-Soler (1799-1836) era una mica més gran que no pas Manuel de Cabanyes, però li fou parent proper per raons estètiques. Havia nascut a Manresa i es convertí una figura de primer rengle en la introducció del romanticisme a la Península Ibèrica. Col·laborà a "El Europeo" i dirigí la primera etapa d'"El Vapor", les dues revistes barcelonines que foren porta d'entrada de la sensibilitat romàntica. Com a narrador, López-Soler s'acostà al projecte historicista de Walter Scott i la seva novel·la més coneguda, *Los bandos de Castilla o el caballero del Cisne* (1833), paga un evident peatge d'inspiració a *Ivanhoe*, de Walter Scott.

Entre els homes de lletres que passaren per les aules de la Universitat de Cervera i que tingueren un paper d'empenta en la represa cultural i literària de la Renaixença cal esmentar Fèlix Torres Amat (1772-1847), Pròsper de Bofarull (1777-1859), Joan Cortada (1805-1868), Pau Estorch i Siqués (1805-1871), Manuel de Bofarull (1816-1892), Francesc Camprodon (1816-1870), i la breu estada que hi féu el vilafranquí Manuel Milà i Fontanals (1818-1884). Fèlix Torres Amat, fill de Sallent i bisbe d'Astorga, es doctorà en Teologia a Cervera, el 1794. És autor d'un diccionari literari publicat el 1836 -*Memorias para ayudar a formar un diccionario crítico de los escritores catalanes y dar alguna idea de la antigua y moderna literatura de Cataluña*- que aplega dos mil autors, incorpora una antologia de mostres literàries, entre les quals l'oda **La Pàtria**, de Bonaventura Carles Aribau, i es convertí en una referència de pes per a alimentar la necessària autoestima dels catalans en els boirosos inicis de la Renaixença.

Els Bofarull, pare i fill, es graduaren a Cervera, el 1798 i el 1820, respectivament, i es convertiren en els primers representants d'una nissaga d'arxivers que tingué cura de l'Arxiu General de la Corona d'Aragó durant tot un segle, entre 1818 i 1911. Pròsper de Bofarull el dirigí de 1818 fins a 1849 i Manuel de Bofarull des de 1849 fins a la seva mort,

l'any 1892. El relleu familiar va recaure, llavors, a Manuel Bofarull i Sans (1844-1938), fill i nét dels anteriors, que dirigí l'Arxiu de la Corona d'Aragó fins a 1911. Com el manresà López-Soler, el barceloní Joan Cortada fou un narrador amatent a la moda de la novel·la històrica que Walter Scott havia imposat a tot Europa. Entre altres títols, publicà *Las revueltas de Cataluña o el bastardo Entença* (1838); es distingí també com a periodista i esdevingué un dels impulsors de la restauració dels Jocs Florals, en el 1859. L'olotí Pau Estorch i Siques, poeta de tirada humorística que signava amb el pseudònim "Lo Tamboriler del Fluvià", és autor d'*Elements de poètica catalana i diccionari de sa rima* (1852) i de peces teatrals com *La Tuietes de Mallo* (1865), *Amor de pare* (1866) i *Una juguesca* (1866). La mateixa flaca per la faràndula i els escenaris habità l'ànima de Francesc Camprodon, vigatà i amic de Jaume Balmes, que va obtenir un ressò considerable amb el drama romàntic *Flor de un día*, estrenat a Madrid el 1851. Fou també llibretista de sarsueles i operetes, i en català va escriure poesia i un parell de sainets -*La Teta gallinaire* (1865) i *La tornada d'en Titó* (1867)- que l'editor Francesc Matheu recollí, pòstumament, en un volum d'*Obres catalanes*.

Poeta, filòleg i erudit, Manuel Milà i Fontanals només sojornà uns mesos a la Universitat de Cervera, el curs 1834-1835, i sembla que fou per motius de salut i canviar d'aires. Era fill de Vilafranca del Penedès i, amb la seva família, s'havia traslladat de jove a Barcelona per seguir estudis d'humanitats, filosofia, matemàtiques i idiomes en diferents centres escolars, al Seminari i a la Junta de Comerç. A Cervera hi inicià els de dret que acabà a Barcelona. La seva importància és cabdal dins del nucli de prohoms que escalfaren els motors de La Renaixença, a més de ser l'iniciador d'una escola d'erudició crítica que, entre els seus seguidors, comptà Marcelino Menéndez i Pelayo i Antoni Rubió i Lluch. És autor de *Romancerillo catalán* (1882) i, com a poeta, d'obres com *La cançó de Pros Bernat* (1867) i *La complanta d'en Guillem* (1872).

Un darrer apuntament d'aquest apartat d'alumnes i literats il·lustres surt del duet format pel cerverí Ramon Boldú (1815-1899) i Ferran Patxot i Ferrer (1812-1859). El primer fou el restaurador de l'orde franciscana a Catalunya en la segona meitat del segle XIX, i l'altre, un escriptor popular, sobretot per les novel·les que signà amb el pseudònim de "Manuel Ortiz de la Vega". Boldú i Patxot havien coincidit de joves a la Universitat de Cervera i es trobaren, una pila d'anys més tard, a Barcelona. Fou llavors que el narrador posà en solfa novel·lesca les experiències i l'aventura vital del franciscà cerverí. La trilogia formada per *Las Ruinas de mi convento* (1851), *Mi claustro, por Sor Adela* (1856) i *Las delicias del claustro y mis últimos momentos en su seno* (1858), passa per un dels primers "best-sellers" en la història de la literatura castellana. El jove Ramon Boldú havia entrat de

novici franciscà a Barcelona quan s'escunçà la crema de convents de l'any 1835. Amb altres frares, va haver de deixar el convent de Sant Francesc per les clavegueres i, exclaustrat, s'exilià a Itàlia, on acabà la seva formació. Quan, un cop passada la maltempsada, retornà a Catalunya se li encomanà el procés de restauració de l'orde, que inicià des del convent de Vila-real, i es convertí, a partir de 1887, en el Provincial de la Província Seràfica de Catalunya. Fundà i dirigí la "Revista Franciscana" i publicà nombroses obres d'apologètica i història religiosa.⁵

L'ALCÀSSER DE LES MUSES. EL TERCET CLÀSSIC

La literatura catalana contemporània ha donat tres títols d'una certa empena emmarcats en una Cervera a l'ombra de la Universitat. El dramaturg Frederic Soler, més conegut com a "Serafí Pitarra", hi féu rodar *Los estudiantes de Cervera*, estrenada el 1871, un títol que pertany al grup no gaire nombrós d'obres on el costumisme barceloní de Frederic Soler es desplaça a altres indrets del Principat: *Un mercat de Calaf* (1865), *Els pescadors de Sant Pol* (1869) i *L'apotecari d'Olot* (1871), entre altres. Comèdies acolorides amb saborosos detalls de localisme, que tendeixen al distanciament d'una postal d'època i que són, en darrer terme, geografies amb un aixopluc de placidesa on la **vida continua amb un pols més segur, menys exposada als batecs de la política que no pas a la capital**⁶.

A *Los estudiantes de Cervera*, "Pitarra" explica una història d'amor entre Agneta, filla del pagès Anton que viu, assenyala l'autor, **en una casa en l'arreal de Cervera**, i l'estudiant Pepet, barceloní, un bon noi dels que combina amb eficàcia gresca i estudi. L'ambient històric s'escau sota el regnat de Carles IV, entre finals del XVIII i començaments del XIX, i la peça es desenvolupa amb tendència a l'amabilitat, un final feliç i la mena de capteniment agradable, bé que prim, que donen els tòpics del costumisme lleuger. Els estudiants responen a l'esquema de ser tabalots i trapelles, i sovintegen les declaracions de principis com aquesta de l'inefable Carbassa:

---

⁵ Per a més informació sobre la relació de Boldú i Patxot, així com els problemes d'autoria que es deriven de la trilogia **Las Ruinas de mi convento**, vegeu Isidor Cònsul, **Notes sobre els problemes d'autoria de "Las Ruinas de mi convento"**. Anuari Verdaguer, 1991. EUMO Editorial / Ajuntament de Barcelona, 1993. Pàgs. 25-33.

⁶ Xavier Fàbregas, text de presentació i selecció a *Gatades*, de Frederic Soler "Serafí Pitarra". Laia. Barcelona, 1980 [Edicions de la Magrana, Barcelona, 1994]. La tria d'aquest conjunt de *Gatades* contempla: *El cantador*, *L'últim trençalós*, *Los estudiantes de Cervera*, *Coses de l'oncle*. L'edició de La Magrana ha estat a cura de Francesc Vernet que l'ha enriquida amb notes i propostes didàctiques. Cito per l'edició de La Magrana-

Bé... molt bé!... Són, com sol dir-se,
uns vertaders estudiants.
Sempre trempats i de broma;
sempre a punt d'esgarrapar
la guitarra i el pandero,
si se'ls posa entre les mans,
i sempre a punt de fer córrer
l'ungla pertot allà on van⁷.

En sentit contrari, els cerverins n'estan ben tips del món estudiantil perquè de nit tot és gresca, no hi ha qui pugui dormir i, com diu l'Anton, pare d'Agneta: **No hi haurà ventura entera / mentres tinguem a Cervera, / ni sols un tros d'estudiant.** Des d'aquesta perspectiva vilatana, doncs, la Universitat no és cap bé de Déu sinó més aviat un càstig de la providència a la botifleria de l'indret:

I com que el fer això va ser
de mals catalans, ha estat
que Déu nos ha castigat
amb càstig tan vertader,
perquè Felip quint, per premi,
la universitat va dar-nos,
i saps lo que va portar-nos?
que ... Val més que no blasfemi.
Aquí no es pot sossegar !
No plou, per més que molts preguem,
perquè els estudiants reneguen,
i el cel ens vol castigar.
Lo qui mitja hora ha dormit
Ja pot dir que té fortuna!
Perquè ells, que corren la tuna,
van cantant tota la nit.⁸

* * * * *

Una altra peça de teatre és *L'alegria de Cervera*, de Josep M. de Sagarra, estrenada al teatre Romea de Barcelona el 26 de març de 1932. L'escenari de l'obra és una **rància botiga del segle divuit, lloc de negoci, de tertúlia i d'aventura, d'una vila com és la de Cervera, en la qual hi ha barreja de pagesos, de marxants, de professors amb ulleres i d'estudiants tabalots**⁹. Es tracta d'una botiga de roba, on es

---

⁷ Frederic Soler, "Serafí Pitarrà", *Los estudiants de Cervera*. Op. Cit. Pàg. 172

⁸ Frederic Soler, "Serafí Pitarrà". Op. Cit. Pàgs. 145-146

⁹ Empro l'edició de l'Editorial Selecta: Josep M. de Sagarra, *Obres Completes II. Teatre 1930-1935*. Barcelona (1949).

venen, s'empenyoren i s'arrangen les sotanes i capes dels estudiants; raó per la qual, la protagonista és coneguda també com la sastressa. L'obra té més gruix i pit que no pas la de "Pitarra", tot i que es mou en àmbits similars, amb històries d'amors i desamors entre els estudiants i les fèmines cerverines. Fet i fet, l'alegria de Cervera és la que donen els estols enamoradissos d'uns adolescents amb molta sang i poca feina, que no deixen res per verd i que escandalitzen, ni que sigui de tant en tant, la levítica societat segarrenca. Tal com sentència el professor Picapoll, les **pedres venerables de Cervera s'han convertit en un peccata mundi**. Per argumentar-ho, el mateix docent il·lustra el darrer escàndol descobert a la ciutat entre una casada i un estudiant:

Us juro que ja me'n vaig,
sí, sí, me'n vaig de Cervera.
Amb aquest cas ja fan sis,
és el diable, és la bèstia!
Un estudiant tot modèstia
i amb posat de sant Lluís
fa una setmana que falta;
se l'avisava, se li escriu,
es creu tot allò que es diu
de la família malalta;
se'l cerca, no es veu enlloc,
i quan se comença a témer
que és a l'infern i que crema
sobre una brasa de foc,
s'obre una porta tancada,
s'apaga un llum, sona un crit
i se'l troben adormit
als braços d'una casada! ...¹⁰

La història que desplega Josep M. de Sagarra sobre l'escenari presenta els tres estrats generacionals d'una família de dones: Mònica, la més granada, és una botiguera amb sentit i olfacte pel negoci però collada pels proveïdors i per la desgràcia d'una doble viduïtat dins de la família, la seva i la de la filla Maria del Roser. Aquesta segona és una dona de trenta-cinc anys que conserva tot l'esplendor de la joventut, que té un do de simpatia natural i fa anar de bòlit tothom que la tracta, des dels estudiants més barbamecs fins als homes de més trossa, entre els quals Frederic, un propietari amb molta hisenda de la rodalia que n'està profundament enamorat. La Maria del Roser, però, tot i la trentena granada, és una dona que no ha acabat de madurar, viu al marge dels problemes econòmics de la seva mare i li abelleix coquetejar, sense que ho sembli, amb

---

¹⁰ Josep M. de Sagarra, *L'alegria de Cervera*. Op. cit. Pàg. 897.

el desimbolt desvergonyiment dels estudiants. El tercet femení s'arrodoneix amb la filla de Maria del Roser, Margarideta, una adolescent que esclata com una flor així que apareix a escena per robar el cor del mateix estudiant que festejava la mare. I encara que ho pugui semblar, l'obra no s'aboca a cap triangle dramàtic ni final tràgic, sinó a la complaença d'un final feliç. Vista en el seu conjunt, l'obra no acaba d'arrodonir-se amb la rotunditat de les millors peces de Sagarra, tot i que l'urpa del mestre treu el nas en moments d'esplèndid vigor, sobretot en alguns monòlegs de Maria del Roser i de Frederic. La dona, per exemple, es queixa així als estudiants:

Tu no saps ni el que sóc ni el que vols.
Tots feu igual: s'escanyen a Cervera,
Els estudis no els deixen respirar
i volen fer una mica el calavera,
però, pobrets!, no saben on anar.
Si les dones aquí són tan mirades,
si tot és vigilat per la virtut,
si hi ha ulleres a totes les entrades
i el pecat de seguida és conegut!
I ells, és clar, són amics de moure fressa,
i després de voltar i de fer l'ull viu,
s'encanten amb les dents de la sastressa
perquè no és com les altres, perquè riu,
perquè no els enraona del diable
i sap guaitar sense plegar les mans,
perquè procura ser una mica amable
i es fa càrrec dels pobres estudiants.
I ells, eixerits, ja diuen: "És aquesta!"
Aquesta és l'aventura! Ai, valga'm Déu!
I com uns galls van remenant la cresta
i es van pensant que tot el món és seu!¹¹

* * * * *

La darrera referència és la novel·la d'Alfons Maseras, *L'estudiant de Cervera* (1935), un relat històric i psicològic que recull els components ètics i formals més característics de la narrativa de l'autor tarragoní. L'obra, emmarcada en els anys trenta del segle XIX, s'afanya a presentar la vida quotidiana de la ciutat i, amb més èmfasi, les activitats dels estudiants de la Universitat. Retrata de manera documentada l'ambient acadèmic i hi fa sortir personatges de la realitat històrica com el canceller Llätzer Dou, el catedràtic d'oratória Joan Cormines, el de grec Jacint Díaz i l'escriptor Ferran Patxot. La novel·la també dibuixa el capteniment hipòcrita de la noblesa i la burgesia de la ciutat i,

en aquest marc, hi posa un protagonista, l'estudiant Roger Fonollar, trasbalsat per un esperit romàntic (idealista, somiador, liberal i partidari d'un constitucionalisme polític que harmonitzi el respecte per la tradició) i enamorat de Florentina, una jove cerverina, model de "donna angelicata", que accepta amb prudència els requeriments de l'estudiant. Al mateix temps, Roger Fonollar és assetjat per una dona casada, Isabel, que més aviat respon a la insatisfacció de la "belle dame sans merci": esposa d'un marit grotesc, bé que poderós, el baró de Castellfollit, que és un botifler declarat i home de confiança de la monarquia. L'argument treballa una tragèdia de triangle amorós on la mort d'una de les dones s'embolica amb la duresa dels anys de la "Decada Ominosa" de Ferran VII i la cacera de liberals per part dels absolutistes. Aquest fet porta Roger Fenollar i un amic seu a la presó, d'on poden fugir, via Barcelona, mercès a la intervenció del canceller Llàtzer Dou. L'atractiu de la narració, segons Montserrat Corretger que ha estudiat amb detall l'obra d'Alfons Maseras, **rau en el treball de reconstrucció de la història del primer terç del segle passat, bàsic atès que forneix les claus de la Renaixença a Catalunya. Maseras descriu, en l'estudi sociopolític de la primera part la situació de la societat catalana i espanyola prenent com a base Cervera, reducte d'estudiants liberals, de carlins emblemàtics i de furibunds absolutistes (...)** Dedicava també un llarg espai a la descripció crítica de l'arcaic pensament científic espanyol de l'època, component essencial del teló de fons dels fets¹².

D'ACÍ D'ALLÀ. RASTRES DIVERSOS

D'una manera més puntual, la Universitat de Cervera ha deixat un rastre de lletres en obres d'autors diversos i treu el nas en llibres de viatge, en poemes d'autors locals i en anotacions de tot un rosari d'obres de mena molt diferent. La nòmina exhaustiva seria llarga de fer i em limitaré a presentar les referències que em semblen més evidents i interessants, i que abasten, en la carcanada del temps, des d'aquell enllaminat per la xocolata que fou Rafael d'Amat i de Cortada, Baró de Maldà, fins a l'imprescindible Josep Pla, i referències de Joan Perucho i Josep M. Espinàs, entre altres, per acabar amb alguns autors del país petit que també hi han dit la seva, com ara Manuel de Pedrolo, Ramon Turull, Ramon Solsona o Vidal Vidal. Aquest darrer, a *El País de les pomes* (1988), segon volum de *Les Rutes de Ponent*, ofereix una de les panoràmiques més

---

¹¹ Josep M. de Sagarra, *L'alegria de Cervera*. Op Cit. Pàgs. 836-837.

¹² Montserrat Corretger, *L'obra narrativa d'Alfons Maseras*. Curial Edicions Catalanes / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996. Pàg. 191.

fresques, completes i exhaustives de la bibliografia cerverina dels darrers anys. Del seu llibre, poso per cas, n'he extret el títol d'un dels paràgrafs d'aquest paper, el que defineix la Universitat de Cervera com l'Alcàsser de les Muses. Ell mateix ha documentat altres títols retòrics que també haurien fet el pes si la matèria a tractar fos una altra, com ara Atenes d'Occident o l'enfilall que manlleua d'Enrique Blanch: **Nuevo Partenón, Escorial de las Luces o Templo del Saber**¹³.

De finals del XVIII hi ha la visió més matinera del Baró de Maldà. Parla d'una Cervera amb prop de quatre mil habitants (exactament 3.760) que té, en **son recinto, a la famosa universitat, en la qual s'estudien les lleis i cànons, i en lo dia de Sant Lluç se obren los estudis, havent-hi insignes catedràtics habitants en la dita universitat, lo senyor canceller, los badells i demás empleats d'ella (...)** Parla del bon clima que té l'indret, tot i el moltíssim fred en lo hivern, i lo terreno, encara que ben cultivat, sols produeix un poc de blat, vi, poc oli i alguns llagums (...). Quan descriu l'edifici de la Universitat emfasitza que és **tot de pedra picada, de hechura quadrada amb balustres de pedra i cúpula de fusta faxada de plom. Tot aquell edifici és sòlido i magestuós. La fachada de la universitat té cinc-cents seixanta-quatre palms i quatre-cents quaranta-sis de fondo, quatre torres, una a cada cantó de la universitat, i dintre, la del rellotge, vuitanta i quatre columnes, tres grans patis i altres singularitats que la fan molt recomanable**¹⁴.

Cent cinquanta anys després, en la lúcida perspectiva de murri de Josep Pla, la Universitat de Cervera és vista en volums diversos. La descripció més global i genèrica es troba a *Tres guies* (volum 30 de l'*Obra Completa*), però també hi dedica alguns papers dels aplegats a *Caps-i-puntes* (volum 43 de l'*Obra Completa*) i a *Darrers escrits* (volum 44 de l'*Obra Completa*). En una llepada del text *Veure Catalunya*, dins de *Caps-i-puntes*, surt l'edifici de la Universitat (**aquest prodigiós edifici universitari, avui buit com una gàbia buida**) i es refereix a la seva creació que **no fou tan inútil com diuen determinats elements. És clar: fou una Universitat conservadora i oficial, que tingué uns excel·lents professors i un alumnat remarcable**¹⁵. A *Vuitcentistes i noucentistes* (del volum *Darrers escrits*), repassa els intel·lectuals que s'hi bellugaren i, tot i esmentar-ne

---

¹³ Vidal Vidal, *Les Rutes de Ponent. II El País de les Pomes*. Virgili&Pagès. Lleida, 1988. Pàg. 125.

¹⁴ Rafael d'Amat i de Cortada, Baró de Maldà, *Viles i ciutats de Catalunya*. A cura de Margarida Aritzeta. Editorial Barcino. Barcelona, 1994. Pàgs. 163-164. He normalitzat l'ortografia del text

¹⁵ Josep Pla, *Caps-i-puntes* (volum 43 de l'*Obra Completa*). Edicions Destino. Barcelona, 1983. Pàg. 539.

més del compte, remarca amb justícia la cabdal importància de la institució. Dels alumnes s'endú la palma Jaume Balmes: **Tot el que proposà, en els seus innumbrables escrits, fou pensant en la pau del país. ¿Qui en féu cas?. Sospito que ningú (...) Balmes fou molt llegit per la gent cultivada, però fracassaren les seves magnífiques solucions (...) “El Criterio” és un altre tipus de llibre. És un llibre de filosofia elemental molt apreciable. ¿Ha escrit, cap català, algun altre llibre de filosofia?. La filosofia no ha existit mai en aquest país.**¹⁶

A *Teoria de Catalunya*, Joan Perucho, amb la barreja d'erudició bibliogràfica i de fantasia que caracteritzen la seva obra, parla de la importància de la Universitat com a fogar de cultura del XVIII, remarca la seva connexió amb Bellpuig de les Avellanes i afirma que de l'obra més important de Josep Finestres per al lector actual és l'epistolari que edità el pare Casanovas. Segons la virtut de Perucho, part de la correspondència era adreçada a la família Dou (més d'una carta a la setmana durant seixanta anys) i a Gregori Mayans i Siscar. Reporta una anècdota saborosa sobre el jurisconsult, humanista i eximi llatí Josep Finestres, al qual, sembla que li agradava tant la societat i l'estament clerical que **tot i no ser clergue, anava moltes vegades vestit de capellà**. Perucho inclou una mostra de la correspondència a Ramon Llàtzer de Dou i de Bassols, del 16 de febrer de 1741, que comença amb un **Mon cher amy** i s'esplaia en filigranes retòriques d'aquesta mena: **Pensaràs que escrivintte jo als primers de Maig, ma ploma destillarà aygua rosada, les paraulas seran floridas, lo estil ameno; però, encara que axi avia de esser, estam en una terra tan arida y seca, y tant de ferro, com digue air un predicador, que crech no va comanant sa axutesa (...)**¹⁷

Manuel de Pedrolo i Josep M. Espinàs donen fe d'una visita a l'edifici de la Universitat. Tots dos es passegen pels claustres i apunten referències gairebé en paral·lel. Espinàs hi entrà de nit: **Jo he passat la porta del solemne edifici, i he avançat en la foscor absoluta cap al gran pati interior. M'ha semblat entreveure-hi un camp de bàsquet, però tot es perdia en la negror. El silenci, en canvi, no és total. Sento perfectament un concert de piano que transmet la televisió. No puc precisar on és l'aparell. Més parats que jo es quedarien si el sentien Jaume Balmes i Narcís Monturiol, Milà i Fontanals i el general Prim, que en d'altres temps van passar**

---

¹⁶ Josep Pla, *Darrers escrits* (volum 44 de *l'Obra Completa*). Edicions Destino. Barcelona, 1984. Pàgs. 542-543.

¹⁷ Joan Perucho, *Teoria de Catalunya*. Edicions 62. Barcelona, 1986. Pàgs. 69-71. Tenint en compte que Perucho juga a imitar l'ortografia i la llengua del XVIII, crec que és millor deixar el text i no modernitzar l'ortografia.

també aquesta porta¹⁸. La nota de Manuel de Pedrolo pertany al *Diari 1986*, i explica una breu visita a Cervera, el 20 d'agost d'aquell any: **Recorrem d'un cap a l'altre el carrer o carreró de les Bruixes, un dels indrets més pintorescos de la ciutat, fem cap a la vella basílica de Santa Maria, sempre digna de veure, ens ventegem a la placeta, ara enllosada i amb bancs, que és un mirador sobre un bon tros de la Segarra, acudim a la Universitat i dardem una estona pels seus claustres, poc atractius al meu entendre, encara que potser sigui un entendre influenciat per una història adversa al nostre poble (...)**¹⁹.

Per tancar aquest repàs d'una literatura circumstancial, florida entre les pedres vives de la vella Universitat, potser s'escau de recordar dos poetes locals. El primer, Ramon Solsona, recull la flaire de la tradició estudiantil en un poema de record, com diu el títol, *Del temps de la Universitat*:

Estudiants de Cervera
que aneu perseguint l'amor.
La noia eterna us espera
dolça i amb les trenes d'or,
tendra com la primavera
i us espera de tot cor.²⁰

L'altre, Ramon Turull, hi dedica una delicada visió de conjunt al llibre *Petit poema de Cervera*, on hi ha també un homenatge al mestre Josep Finestres. El poema s'esplaia en aquests termes:

No és la neu de la teulada
ni el fred de la teva pell
que et fa estremir l'esperit.

És la passió enllaçada
anyada darrera anyada,
que intenta cobrir de nit
la llum de vida i de glòria
que va il·luminar, discreta,
en la ciutat segarreta
el pas de la teva història.

I res més. Si m'ho permeteu, només hi afegiré el tret de gràcia d'un punt i a cap.

Isidor Cònsul

---

¹⁸ Josep M. Espinàs, *Viatge a la Segarra*. Dopesa. Barcelona, 1972. Pàg. 22.

¹⁹ Manuel de Pedrolo, *Diari 1986*. Edicions 62. Barcelona, 1998. Pàg. 247.

---

²⁰ Ramon Solsona, *Antologia poètica*. Virgili&Pagès. Lleida. 1985. Pàg. 22.